

lür (Selsebîlin aynıdır sūfî mey-i gül-fâmîmîz [Zâtî]). Yine güzel şiiirin mest edicilik özelliği de selsebîl ile ölçülür (İşidenler kelâm-ı fâhîrim fart-ı letâfetten / Sanırlar selsebîl-i feyz olur cârî zebânımdan [Leskofçalı Galib]).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "sell" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, II, 389; *Lisânü'l-'Arab*, "sell (selsel)" md.; *Firûzâbâdî*, *el-Kâmûsü'l-muhtâ*, "sell" md.; *Müsned*, VI, 299, 302; Taberî, *Câmi'u'l-be-yân*, XXIX, 219-220; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 351, 352; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), IV, 198-199; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIX, 142-143; Nisâbü'rî, *Garâ'ibü'l-Kur'ân*, XXIX, 125; İbn Balabân, *el-İhsân fî takrîbi Şahîhi İbn Hibbân* (nşr. Şuayb el-Arnaûd), Beyrut 1412/1991, XV, 456; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXIX, 160-161; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 5507-5508; M. Tâhir İbn Âşûr, *Tefsîrü't-Ta-hîr ve't-tenvîr*, Tunus 1984, XXIX, 396; T. W. Haig, "Selsebîl", *İA*, X, 463; A. Rippin, "Salsabil", *EI*² (Ing.), VIII, 999.

LÜTFULLAH CEBECİ

SELSEBİL

(السلسبيل)

**İslâm mimarlığında
ve bahçe geleneğinde su şırlıtısı
ve serinlik yayan estetik görünümü
su öğelerine verilen ad.**

Kur'ân-ı Kerîm'de İnsân sûresinde geçen (76/18) **selsebîl** kelimesi cennetteki berrak bir su kaynağını, Osmanlı mimarlık terminolojisinde göze ve kulağa huzur verecek biçimde düzenlenmiş yapay çağlayanları ifade eder. Bu su oyunlarının ilham kaynağını insanları etkileyen ve onların hayal dünyasını coşturan doğal çağlayanlarda aramak gerekir. İslâm dünyasında cennet bahçelerinin bu dünyadaki yansımaları olarak görülen bahçelerde selsebillerin varlığı -kelimenin etimolojisi gibi- bu simgeci yaklaşımla örtüşmektedir. Selsebillerin ilk defa nerede ve ne zaman tasarlandığını tesbit etmek mümkün değildir. Fakat en azından milâttan sonra I. yüzyıldan itibaren Roma konut mimarlığı çerçevesinde var oldukları bilinmekte, örneğin Pompei'deki bir villada görkemli biçimde süslenmiş basamaklı bir çağlayan bulunmakta ve söz konusu konut bu sebeple "Büyük Çeşmeli Villa" diye adlandırılmaktadır. İslâm dünyasında selsebiller hemen yalnızca saraylarda, kasırlarda, köşklere ve yalılarda kullanılmıştır. Zarif görünimleri ve çevrelerine yaydıkları su şırlıtısıyla huzurlu bir hava meydana getirmeleri yanında özellikle sıcak yaz günlerinde bulundukları mekânı serinletirlerdi. Resmî törenlere mahsus bazı mevkilerde selsebillerin siyasi boyutlu sembolik bir iş-

levi olduğu da düşünülebilir. Ayrıca mistik yorumlarla yoğrulmuş kültür ortamlarında bunların dinî-tasavvufî kaynaklı boyutunun olup olmadığı tartışmaya açıktır. Türk-İslâm mimarlığındaki örnekleri incelemiş olan Ahmet Süheyl Ünver ile Yılmaz Öng'e'nin önerdikleri tipolojiye göre selsebiller üç grup altında ele alınabilir.

Basamaklı Selsebiller. Suyun bir çanak-tan diğerine aktarıldığı bu tip selsebillerden Osmanlı mimarlığının klasik dönemine ait iki örnek Topkapı Sarayı'nda teşhis edilebilir. Bunlardan biri Harem'de 1578 tarihli III. Murad Odası'nda yer alır. İki basamaklı olan selsebil Bursa kemerli bir nişin içine yerleştirilmiştir. Üstte eksende yer alan burmalı lüleden akan su basamakların ön yüzlerindeki dokuz lüleden geçmektedir. Bu lülelerin eksende yer alanları üstteki gibi burmalı olup diğerlerinden daha büyük tutulmuştur. Söz konusu üç lüle akan suyun miktarını ayarlamakta ve "su mûsikisi"nin akort anahtarları gibi görev yapmaktadır. Selsebilin ayrıca bu mekânda hünkârın maiyetiyle yaptığı sohbetleri kamufle etmek gibi bir işlevi olduğu da ileri sürülmüştür. Diğerisi ise Sünnet Köşkü'nde yer alır (XVI. yüzyılın başlarına ait yapı XVII. yüzyılın ortalarında elden geçirilmiştir). Haliç'e bakan pencerelerin yan yüzeylerine karşılıklı yerleştirilen basamaklı dört selsebil de haznelerin yüzeyi stilize çiçek kabartmalarıyla bezelidir.

Lâle Devri'nden itibaren su mimarlığına ilişkin yeni tasarımlar ve yeni öğeler Osmanlı bahçelerinde kendini gösterir. En çok dikkati çeken, yapay çağlayanların ve bunlarla bağlantılı havuzların geometrik

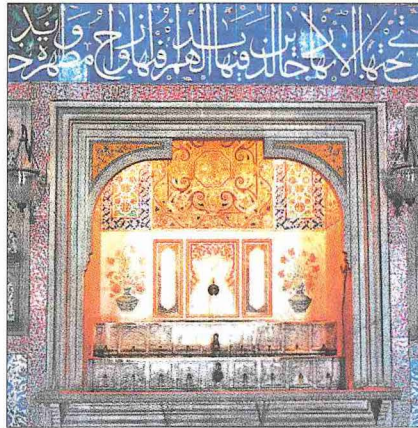
ve aksiyal bir bahçe tasarımı içinde yer almasıdır. Batı'dan gelen bu yeni fikirlerin yerel zevke uyarlanmış olması da kayda değer bir husustur. Nitekim çağlayanlarda yataylık tercih edilmiş, düşeylikten ve onun meydana getireceği anıtsallıktan kaçınılmıştır. Fransız bahçelerinin anıtsal su oyunları, Osmanlı bahçelerinde mütevazi görünümü ve insanî boyutlara sahip çağlayanlara dönüşmüştür. Su oyunlarına her ne kadar çağlayan denilmişse de bunları açık havada yer alan, basamaklı tipte büyük selsebiller diye nitelemek mümkündür. Dönemin ünlü şairi Nedîm şiirlerinde de bu çağlayanları selsebil olarak anmıştır.

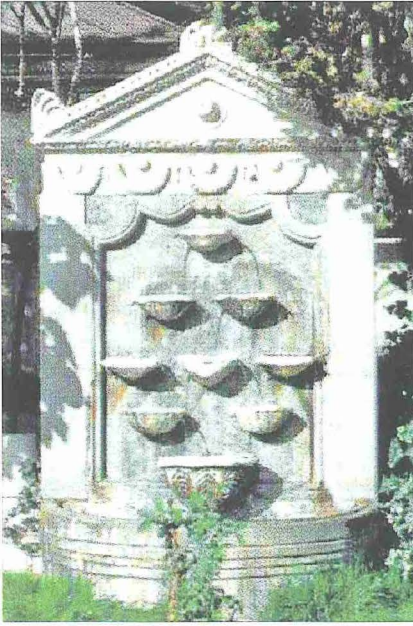
III. Ahmed ile Sadrazam Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın 1722'de Kâğıthane deresi kenarında yaptırdıkları, Lâle Devri'nin simgesi haline gelen Sâdâbâd mesiresi bu yeni bahçe düzeninin ilk defa uygulandığı yerdir. Derenin suyu "cedvel-i sîm" diye anılan, mermer rıhtımlarla kuşatılmış bir kanaldan geçerek ve birbirini izleyen iki yapay çağlayanı dökülerek Sâdâbâd Sarayı'nın önündeki havuzda toplanmaktaydı. Daha sonra I. Mahmud (1740), II. Mahmud (1809, 1812, 1816) ve Abdülaziz (1862-1863) tarafından onartılan bu çağlayanlar barok üslûba has dalgalı bir hat üzerinde gelişen dört basamaktan meydana geliyordu. Saray çevresinde ortaya çıkan her yenilik gibi bu çağlayanlı bahçeler de XVIII. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul mesirelerinde hızla yayılmıştır. Birçok örnek arasında Silâhdarağa Bahçesi'nde, Havuzbaşı'nda Selim Paşa Bahçesi'nde ve Kuruçeşme'de Muhsinzâde Yalısı'nın bahçesinde yer alanlar zikredilebilir.

Topkapı Sarayı'nın kıyı köşklere, XVI. yüzyıl sonlarında inşa edilen ve 1747'de I. Mahmud tarafından onarımı yaptırılan Yalı Köşkü'nde Haliç cephesinin ekseninde törenlerde tahtın konulduğu kaidenin önünde yer alan minyatür çağlayan biçimli selsebil dikkat çekici bir örnektir. Yalı Köşkü'nün özellikle kaptan-ı deryâların deniz zaferlerinden dönüşlerinde padişah tarafından karşılanmaları için kullanıldığı, öte yandan Türk simgeleri dünyasında suyun her zaman bereket ve selâmet gibi kavramları ifade ettiği hesaba katılırsa konumu oldukça aykırı görülen bu selsebilin burada simgesel bir işlevi olduğu düşünülebilir.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde yine Batı kökenli, ancak bu defa romantik İngiliz bahçelerinden mülhem yapay mağaraların Osmanlı başşehrini bahçelerini istilâ

Topkapı Sarayı'nın Sultan III. Murad Köşkü'nde klasik üslûpta yapılmış basamaklı selsebil

Konya Mevlânâ Dergâhı bahçesinde alınışında antik bir lahit kapağının devsiirme olarak kullanıldığı çanaklı selsebil

ettiği gözlenir. Biraz zorlamayla bu yapay mağaraları basamaklı selsebillerin son bir dönüşümü diye nitelemek mümkündür. Yeniköy'de Tıngır Efendi Yalısı'nda ve Yıldız Sarayı bahçelerinde Agavât Dairesi'nin yakınında bulunan mağara-selsebiller bu tipe örnek olarak verilebilir.

Rampalı Selsebiller. Bu selsebil tipinde su eğimli bir yüzeyden akarak bir havuzda veya kanalda toplanır. Genellikle bu rampanın yüzeyi döneme ve bölgeye göre değişen bezemelerle donatılmaktadır. Bu tür selsebillerin en eski örnekleri, Norman ege-menliği altında bulunmasına rağmen özellikle yönetici sınıfın Arap-İslâm (bilhassa Fâtımî) kültürünün etkisi altında bulunduğu XII. yüzyıl Sicilya'sında teşhis edilir. Palermo'da İslâm sanatının etkilerini yansıtan saray şapelinde (Capella Palatina), XII. yüzyılın ortalarına tarihlenen mukarnas çerçeveli tavan resimleri arasında rampalı bir selsebil dikkati çeker. Selsebilin içinde yer aldığı niş üç merkezli kemerle taçlandırılmış, kemerin köşebentleri insan figürleri içeren beşgen madalyonlarla donatılmıştır. Su aslan ağzı biçiminde bir çeşmeden fışkırmaktadır. Rampanın yüzeyi zikzaklarla süslüdür. Ortasında bir fıskiye'nin yer aldığı havuz dört yönde yarım dairelerle genişletilmiş kare biçimindedir. Bu biçimin aynı dönemde Anadolu Selçuklu mimarlığındaki havuzlarda da görülmesi şaşırtıcıdır. Sarıklı iki insan figürü (solda ayakta duran neyzen, sağda bağdaş kurmuş mugannî) selsebili kuşatır. Aynı türde bir selsebil yine Sicilya'da el-Azize Sarayı'nda bulunmaktadır. Şam'da Nüreddin Zengî Külliyesi'nde (567/1172) medresenin ana eyvanında yer alan selsebil bir kanalla avlu ortasındaki havuza bağlanmıştır. Benzer bir selsebilde Halep iç kalede Eyyûbî Sarayı'nın eyvanlı mekânında yer almıştır. Fakat burada avludaki havuz ile bağlantı yoktur.

Öte yandan Anadolu Türk mimarlığında bilinen en eski selsebil örneği, 1960'lı yıllarda Diyarbakır Kalesi'nde XIII. yüzyıl başlarına ait Artuklu Sarayı'nın kazısında ortaya çıkarılmıştır. Rampalı bir selsebille ona kanalla bağlanan bir havuzdan oluşan bu su manzumesi çini levhaları ve mozaiklerle süslüdür. Artuklu döneminden diğer bir rampalı selsebil Mardin'de Mârufiye Medresesi'nin Beytül'-Artukî olarak tanınan bir eyvanı içinde yer alır. Bu tür selsebillerin, Sicilya ve Güneydoğu Anadolu gibi Yakındoğu'dan ve Mısır'dan gelen etkilere açık iki bölgede aynı zaman diliminde (XII ve XIII. yüzyıllarda) yer alması bunların Fâtımî mimarlığından kaynaklandığını düşündürmektedir. Mardin'de Şehidiye, Sultan İsa ve Sultan Kasım medreselerinin de eyvanlarında benzer birer selsebil bulunmaktadır.

Rampalı selsebil geleneği, Toros dağlarından Mısır'a uzanan bölgede XX. yüzyıl başlarına kadar canlılığını korumuştur. Diyarbakır'da XVIII. yüzyıldan Semanoğlu Köşkü ile 1819 tarihli Gevraniler Konağı'nın selsebilleri örnek olarak gösterilebilir. Aynı şekilde Şam'da 1740 civarında inşa edilen görkemli Azem Sarayı'nda resmîküllere mahsus eyvanlardan biri, bir kanalla ve labirent biçimli bir su oyunuyla yekdiğerine bağlanan bir çifte rampalı selsebille donatılmıştır. Rampaların yüzeyleri renkli mermer parçalarından oluşan mozaiklerle bezelidir.

İstanbul'da rampalı selsebillerin özellikle XVII. yüzyılda revaç bulduğu anlaşılmaktadır. Beşiktaş Sarayı kompleksi içinde 1680'de inşa edilen Çinili Köşk'ün divanhânesinde, üç eyvanın açıldığı merkezî sofanın yan duvarlarına simetrik konumda yerleştirilmiş bu türde birer selsebil Catenacci'nin gravüründe görülmektedir. Burmalı sütunçellerle kuşatılmış olan selsebiller mukarnas dizilerine oturan, yarım daire biçiminde, tavus kuyruğu motifleriyle dolgu panolar ve şebekeli (ajurlu) iri palmetlerle taçlandırılmıştı. Rampaların yüzeyini süsleyen rûmiller dahil olmak üzere bütün süsleme öğeleri muhtemelen dönemin zevkine uygun biçimde boyanmış ve yer yer yaldızlanmıştı. İki selsebili birleştiren eksen üzerinde şebekeli kubbeciklerle taçlandırılmış fıskiye'ye sahip birer havuz mevcuttu. Benzer türde diğer bir selsebil, Tersane (Aynalıkavak) Sarayı'nda XVII. yüzyıla ait Has Oda Kasrı'nın divanhânesinde yer alıyordu. 1710'da İsveçli mühendis Loos tarafından çizilen bu selsebil ana eyvanın dip duvarında iki pencere arasında bulunmakta ve önünde kavisli bir havuz yer almaktaydı. Bu selsebille Çinili Köşk'te mevcut selsebil arasında gözlenen çarpıcı benzerlik, her ikisinin de Osmanlı sarayı için üretim yapan aynı atölyenin ürünleri olduğunu gösterir. Bu arada Topkapı Sarayı'nda ikinci avlunun revakları altında teşhir edilen, çok itinalı işçiliklerinin yanı sıra Çinili Köşk ile Has Oda Kasrı'ndakilerle aynı olan oranları ve ayrıntılarıyla dikkati çeken iki selsebil çerçevesinin (Envanter nr. 224, 227) adı geçen yıkılmış yapılarla ait olması muhtemeldir. Rampalı selsebillerin nisbeten geç tarihli örnekleri olarak Sâdâbâd'da III. Ahmed Çeşmesi'nin (1723) yanlarında, Topkapı Sarayı Haremî'nde Hünkâr Hamamı'nda (XVIII. yüzyıl) ve Beylerbeyi Sarayı'nın (1864) hamamında yer alanlar zikredilebilir.

Çanaklı / Aynalı Selsebiller. Bu tür selsebillerde üstteki lüleden çıkan su üç sıra oluşturacak şekilde yüzeye dik saplanan, yarım daire biçimli çanaklarda toplanır. Yan sıralarda yer alanlar örneklerin

Kuruceme'deki Muhsinzâde Yalısı'ndan Edirnekapi Şehitliği'ne taşınan empire üslûbundaki çanaklı selsebil

çoğunda eksende yer alanlara göre daha büyük olup ortadakilerin ara kotlarına yerleştirilmiştir. İlk olarak en üstte ortada bulunan çanağa dolan su buradan yanlardaki iki çanağa aktarılır, bunlardan tekrar orta sırada üstten ikinci çanağa ulaşır, bu şekilde devam ederek sonunda selsebilin önündeki havuzda toplanır.

Çanaklı selsebillerin en eski örnekleri Lâle Devri'ne ve onu izleyen I. Mahmud dönemine aittir. Ünlü müzeci Halil Ethem Bey'in Çubuklu'daki yalısına biri Üsküdar'da bir bahçeden, diğeri Bahâî Efendi Yalısı'ndan getirilmiş iki selsebille Kuruçeşme'deki Muhsinzâde Yalısı'ndan Zincirlikuyu Mezarlığı'na taşınmış olan selsebil bu tipin en güzel örnekleri arasındadır. Bunlardan birbirine çok benzeyen ilk ikisinde sivri kemer ve mukarnas gibi klasik Osmanlı üslûbuna ait öğeler, natüralist çiçek buketleri ve meyve dolu tabaklar gibi Lâle Devri'ne has öğelerle birlikte yer alır. Buna karşılık Muhsinzâde Yalısı'ndan gelen selsebilde barok üslûba has öğeler vardır. Bu özellik, bilhassa selsebili yanlardan kuşatan ince uzun nişlerin "C" ve "S" kıvrımlarından oluşan, yaprakların taçlandığı kemerlerinde belirgindir. Ayrıca üstteki palmeti ve çerçeveyi dolduran rûmîler geleneksel biçimlerini kaybederek akantus yapraklarına dönüşmüştür. Topkapı Sarayı'nda Arz Odası'nın arka kapısı yanında yer alan çanaklı selsebil XIX. yüzyılın ortalarındaki tamirde konulmuştur. Vaktiyle burada bir selsebilin olduğu bilinmektedir.

XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren çanaklı selsebillerin yaygınlaştığı görülür. Paşalimanı Serasker Hüseyin Avni Paşa Yalısı'nda (XVIII. yüzyılın ikinci çeyreği), Bebek Reisülküttâb Mustafa Efendi Kütüphanesi'nde (XVIII. yüzyılın ikinci çeyreği), Tuzla Ziyad Ebüzziya'nın bahçesinde (XVIII. yüzyılın ortaları), Kuruçeşme Muhsinzâde Yalısı'nda (XVIII. yüzyılın sonları ve II. Mahmud dönemi), Yeniköy Tıngır Efendi Yalısı'nda (II. Mahmud dönemi), Konya Mevlânâ Dergâhı'nda (1276/1859-60) ve Yıldız Sarayı Malta Köşkü'nde (XIX. yüzyılın son çeyreği) yer alan selsebiller örnek olarak zikredilebilir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve Bâbüssaâde'nin saçağı altında III. Selim'in muayede törenini tasvir eden anonim bir tabloda söz konusu kapının yanlarında büyük ihtimalle II. Mahmud'un onarımı sırasında kaldırılmış olan, "S" ve "C" kıvrımlarıyla yapraklardan oluşan taçları ve dalgalı kemerlerinde yer alan istirdide motifleriyle barok üslûpta çanaklı selsebiller göze çarpar. Topkapı Sarayı'nda cülûs ve

muayede gibi en önemli törenlerin odak noktası olan bu mevkide yer almaları, söz konusu selsebillerin tıpkı Yalı Köşkü'ndeki selsebil gibi süsleme öğesi olmaktan öteye sembolik bir işleve sahip olduklarını düşündürmektedir. Saçağın merkezinden tah-tın üzerine doğru sarkan kıymetli taş kakmalı askı gibi bu selsebillerde padişaha uzun ömür ve parlak bir saltanat dileyen duaların mimari bezemeye yansımaları şeklinde değerlendirilebilir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde kökeni bilinmeyen, resimde Bâbüssaâde'de görülenlerle aynı üslûbu paylaşan ve onların çağdaşı olduğu anlaşılan başka bir selsebil bulunmaktadır (Envanter nr. 261). Suyun bir kuşun gagasından fışkırdığı bu örnekte yanlardaki çanaklar minyatür bereket boy-nuzlarına dönüşmüş, ortadakiler ise kompozit başlıklı sütunçelerle birleştirilmiştir. Kuzguncuk Fethi Ahmed Paşa Yalısı ve Paşalimanı Tuğrakeş Recâî Bey Yalısı'nda bulunan selsebiller XVIII. yüzyılın son çeyreğine ait, barok üslûbu yansıtan ve yaklaşık aynı tasarımı tekrar eden örneklerdir. Öte yandan Halep'te Antakî Konağı'nın avlusunda yer alan barok üslûptaki çanaklı selsebil ya da Kahire Kalesi'nin bahçesinde bulunan ve muhtemelen Cevher Sarayı'ndan gelen selsebil, bu modanın başşehirden Yakındoğu'nun diğer merkezlerine hızla yayılmış olduğunu gösterir. Halep Müzesi'nde yer alan Sivri kemerli ve üç çanaklı selsebilde yerel üslûpta mavi-beyaz çini kullanımıyla farklı bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

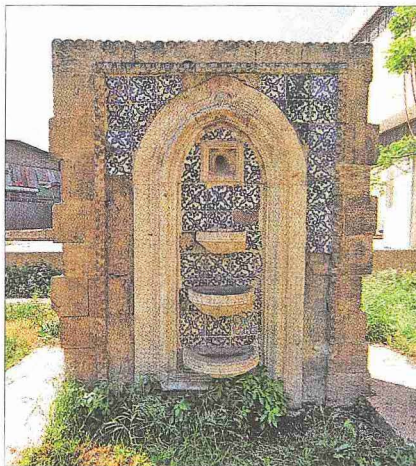
Osmanlı mimarlığında XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren ortaya çıkan em-

pire üslûbu sarayları, köşkleri ve yalıları süslemeye devam eden selsebillerde de vardır. Kuruçeşme'deki Muhsinzâde Yalısı'ndan çeşitli yerlere dağılmış olan selsebillerden halen Edirnekapi Mezarlığı'nda yer alan selsebilde bu üslûp dönüşümü görülmektedir. Selsebilin pilastırları gibi basık kemeri de istirdiyeler ve kıvrımlı yapraklarla bezelidir. Bir kuşun gagasından fışkıran su simetri ekseninde sıralanan, çan şeklinde ters konumlandırılmış iri çiçek biçiminde çanaklardan geçerek kenarları dantel gibi kıvrımlı bir havuzda toplanmaktadır. Kahire İslâm Sanatı Müzesi'nde bulunan diğer bir selsebilde de kompozit başlıklı pilastırlar ve helezonî dallar gibi bütün öğeler Avrupa kökenlidir. Bu dönemin en görkemli selsebil örnekleri şüphesiz, Beylerbeyi Sarayı'nın asma bahçelerinde II. Mahmud tarafından 1829-1832 yılları arasında yaptırılan Mermer Köşk'te merkezi mekânının yan duvarlarına yaslanmış olanlardır. Önlerindeki havuzcukların kanallarla mekânın ortasındaki havuza bağlandığı bu çifte selsebiller İyon başlıklı pilastırlar ve bir lentoyla kuşatılmıştır. Yuvarlak kemerleri kordonlu perde kıvrımlarıyla bezelidir. Çanaklar yivli meyve tabakları biçimini almıştır. Bezemelerin rölyefleri altın yaldızlıdır. Giriş cephesi hariç diğer üç yönden toprağa gömülmüş olan, özellikle yaz sıcaklarında serinlemek için kullanılan ve bu sebeple Serdâb Köşkü olarak da anılan yapıda merkezdeki fiskiyeli havuzla bir bütün teşkil eden bu selsebillerin özellikle serinletme amacıyla tasarlandığı anlaşılmaktadır. Çanaklı selsebillerin son örneklerinden biri, Yıldız Sarayı'nda Sultan Abdülaziz tarafından 1865-1866 yıllarında yeniden inşa ettirilen Büyük Mâbeyn Köşkü'nün divanhanesinde yer alır. Dönemin mimarlığına egemen olan eklektisizmden henüz tam belirmemiş milî üslûba geçişi belgeleyen bu selsebilde gotik çağrışımlı sivri kemer, Hint-Moğol ilhamlı başlıklarla son bulan köşe sütunçeleri, mukarnaslı silmeler ve rûmîlerle dolgu palmet gibi klasik Osmanlı üslûbuna has bazı öğelerin oryantalist bir yorumla ele alındığı dikkati çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

G. Marçais, *Manuel d'art musulman*, Paris 1926, I, 187, rs. 102, 106; *Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi*, İstanbul 1933, s. 161, rs. 38; U. M. de Villard, *Le Pitture Musulmane al Soffito della Cappella Palatina in Palermo*, Roma 1950, s. 42, rs. 56, 100, 230; Doğan Erginbaş, *Dişarbakır Evleri*, İstanbul 1954, s. 22, lv. 11, 31; Oktay Aslanapa, "Die Ausgrabung des Palastes von Dişarbakır", *Atti del Secondo Congresso Interna-*

Halep Müzesi'ndeki çini kaplamalı çanaklı selsebil

zionale di Arte Turca (Venezia 26-29 Settembre 1963), Napoli 1965, s. 13-29; a.mlf., *Türk Sanatı*, Ankara 1990, s. 305-306; a.mlf., "Diyarbakır Kazısından İlk Rapor", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XI/2, Ankara 1962, s. 10-18; a.mlf., "Erster Bericht über die Ausgrabungen des Palastes von Diyarbakır", *Istanbul Mitteilungen*, sy. 12 (1962), s. 115-128; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1964, I, 136, 178-179, 268, rs. 276, 323, 325; II, 71, 148, rs. 60, s. 114, 429-431, 445; a.mlf., *Türk Bahçeleri*, İstanbul 1976, s. 42-43, 54, 154-158, 174-179, 182-185, 295, 299-303; a.mlf., *Sa'dabad*, İstanbul 1977, s. 5-110; Nigar Anafarta, *Topkapı Sarayı Padişah Portreleri*, İstanbul 1966, IV, VIII; Ara Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul 1971, s. 84-88; Semavi Eyice, "XVIII. Yüzyılda İstanbul'da İsvçil Cornelius Loos ve İstanbul Resimleri (1710'da İstanbul)", *18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı: Sempozyum Bildirileri (20-21 Mart 1997)*, İstanbul 1998, s. 125-127, rs. 36; M. Baha Tanman, "Les selsebils dans l'architecture ottomane", *Actes des VI et VIIe congrès sur le corpus d'archéologie ottomane sur selsebils, minarets, mausolées et souks à l'époque ottomane*, Tunis 2005, s. 169-194; Yılmaz Önge, "Konya Mevlânâ Dergâhı'ndaki Selsebil", *Anıt*, IX/31, Konya 1964, s. 9-11; a.mlf., "Anadolu'da Bilinen En Büyük Selçuklu Havuzu", *Önasya*, II/25, Ankara 1967, s. 14; A. Süheyl Ünver, "Her Devirde Kağıthane", *VD*, X (1973), s. 440; a.mlf. - Yılmaz Önge, "Selsebillerimiz", *a.e.*, XIII (1981), s. 339-374; Afife Batur, "Yıldız Sarayı", *DBİst.A*, VII, 522.

M. BAHÂ TANMAN

SELÛL (Benî Selûl)

(بنو سلول)

Kahtânî ve Adnânîler'e mensup
iki Arap kabilesi.

Selûl, Kahtânî Benî Huzâa'ya ve Adnânî Kays Aylân'dan Benî Hevâzin'e bağlı iki ayrı kabilenin adıdır. Mensuplarından bazılarının kimi zaman her iki kola da nisbet edilmesinden dolayı bazan bu iki kabilenin tek bir kabile sayıldığı görülmektedir.

Huzâa'nın Kolu Selûl. Huzâa, V. yüzyılda Ezd kabileleriyle birlikte Güney Arabistan'dan kuzeye doğru göç etmiş ve Mekke civarında onlardan ayrılarak buraya yerleşmiştir. Bir süre sonra Mekke hâkimiyetini eline geçiren ve gittikçe güçlenen Huzâa zamanla birçok kola ayrılmıştır. Bunların en güçlüsü Kâ'b b. Amr'dır ve Kumeyr, Huleyl, Hizmir, Hubşiyye, Adî ve Dâdır kabilelerinin bağlı olduğu Benî Selûl de ondan gelmektedir (bk. HUZÂA). Huzâa'nın hâkimiyeti döneminde Kâbe yönetiminde söz sahibi olan Benî Selûl'den bazıları Hz. Peygamber'in davetine olumlu cevap vermişlerdir. Birinci Habeşistan kafilesinde yer alan ve Bedir Gazvesi'ne katılan Muattib b. Avf bunlardan biridir. Bu-

na karşılık aynı kabileden hicret sırasında Resûl-i Ekrem ile Hz. Ebû Bekir'in izini sürenlerden Kürz b. Alkame örneğinde olduğu gibi müşriklerle birlikte hareket edenler de vardı. Selûl'ün kollarından Benî Kumeyr'in reisi Bışr b. Safvân ile Benî Hubşiyye'den Büsr b. Süfyân, Resûlullah'ın Hudeybiye Antlaşması'ndan (6/628) önce gönderdiği davet mektupları üzerine müslüman oldular. Kürz b. Alkame ise Mekke'nin fethedildiği gün İslâm'ı kabul etti. Kıyâfe konusunda uzmanlığıyla tanınan Kürz'ün, Muâviye b. Ebû Süfyân zamanında oğlunun da yardımıyla Mekke Haremi'nin sınırlarını belirlediği ve alemlerinin yenilenmesi içinde çalıştığı bilinmektedir. İlk İslâm fetihleriyle birlikte Arabistan dışında özellikle Irak ve çevresine yerleşerek Emevî ve Abbâsî bürokrasilerinde görev alan, Benî Selûl'e mensup çeşitli kabilelerden ünlü kişiler arasında umretül-kazâda Hz. Peygamber'in başını tıraş eden Hırâş b. Ümeyye, fetih ordusuna katılan Züeyb b. Halhale ve oğlu tâbiinden Kabîsa, Resûl-i Ekrem ile bazı gazvelere iştirak eden ve Hz. Osman zamanında Basra kadılığı yapan İmrân b. Husayn, Hz. Hüseyin'e mersiyeye yazan şair Umeyr b. Mâlik ve Abbâsîler'in on iki nakibinden biri olan Mâlik b. Heysem sayılabilir. Ünlü platonik aşk şairi Küseyyir bu Benî Selûl'e, âşık olduğu Ümmü Amr Azze bint Humeyl ise Hevâzin'in kolu Benî Selûl'den Gâdır'a'ya mensuptur.

Hevâzin'in Kolu Selûl. Kabilenin seçeresi Mürre b. Sa'saa b. Muâviye b. Bekir b. Hevâzin şeklindedir; Selûl, Mürre'nin lakabı veya eşinin adı olabilir. Mekke'nin doğusunda yerleşik düzende yaşayan bu kabilenin başlıca kolları Amr, Süheym, Dubey'a, Nehâr, Gâdır, Muâviye ve Cendel'dir. Ebû Meryem Mâlik b. Rebîa'nın Hudeybiye Antlaşması'nda bulunması, daha o günlerde bu kabile arasında İslâmiyet'i kabul edenlerin varlığını göstermektedir. Elçiler yılında (9/630-31) Benî Selûl'den Karade b. Nüfâse başkanlığında bir grup Medine'ye gelerek müslüman olduğunu bildirdi, Hz. Peygamber de Nüfâse'yi kendilerine emir tayin etti (İbn Hacer, V, 327). Aynı yıl Resûl-i Ekrem'i ziyaret edip İslâm'a giren Nüheyk b. Kusayy'ın bu heyetle mi yoksa ayrıca mı geldiği bilinmemektedir (a.g.e., VI, 376-377). İlk İslâm fetihleriyle birlikte Benî Selûl'ün bir kısmı Taîf yakınlarındaki topraklarında kalırken bazı kolları Irak'a, Kuzey Afrika'ya ve oradan Endülüs'e göç etti. Hişâm b. Abdülmelik'in Endülüs valisi olan Abdülmelik b. Katan, Berberî isyanlarını bastıramayınca görevinden alınarak yerine Ukbe b. Haccâc es-Se-

lûlî getirildi. Uygulamalarında pek başarı gösteremeyen Ukbe'den başka Emevîler döneminin üst düzey yöneticileri arasında İfrîkiye Valisi İbnü'l-Habhâb es-Selûlî de bulunuyordu. Muâviye'nin oğlu Yezîd'e hitaben yazdığı mersiyeye ile ünlü olan şair Abdullah b. Hemmâm da Selûlîler'dendi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Nesebü Me'ad ve'l-Yemeni'l-kebir* (nşr. Nâcî Hasan), Beyrut 1408/1988, II, 440-446; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, I, 354; II, 326; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn* (nşr. Hasan es-Sendûbî), Beyrut 1414/1993, I, 495-496; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 468-473; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, III, 355, 383; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 235-238; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XXXVII, 415-416; LVI, 49; Takıyyüddin el-Fâsî, *Şifâ'ü'l-garâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, II, 114; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecvîd v.dğr.), Beyrut 1418/1997, I, 424; II, 351-352; V, 326-328, 536-537; VI, 137, 376-377; İhsan en-Nas, *el-Kabâ'ilü'l-Arabiyye ensâbüha ve a'lâmühâ*, Beyrut 1421/2000, I, 360, 403; II, 565-567; F. Krenkof, "Selûl", *İA*, X, 463-464; M. Lecker, "Salûl", *El²* (İng.), VIII, 1002-1005.

AHMET AĞIRAKÇA

SELVÂ

(bk. MEN ve SELVÂ).

SELVİ

Bulgaristan'da tarihî bir kasaba.

Bulgarca'da Servi veya Sevlievo şeklindeki adlandırılan kasaba Bulgaristan'ın Tuna nehri bölgesinde yer alır (2001'de nüfusu 43.103). Önemli bir doğu-batı yolu üzerinde ve Tuna'nın kollarından Yantra'ya karışan Rositsa (Rosiça) suyu kenarında, deniz seviyesinden 200 m. yükseklikte etrafı küçük dağlar ve ağaçlı arazilerle çevrili bir düzlükte kurulmuştur. Küçük sa-

Selvi şehir merkezindeki meydanın bir görünüşü

